№ 25 Շաբաթ Մարտի 7 **1887** Շաբաթ Մարտի 7 № 25

ՏԱՍՆ ԵՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ **1887** ԹՒԻՆ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոգրամայով: Մենք կը ստանանք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բոդբինսկայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը:)

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակական դասախօսութիւնների մասին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բուլգարիայի դրութիւնը. Զինուորական օրինագծի առաջին ընթերցանութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գաւառական նամակներ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Ինչպէս արդէն հաղորդեցինք ընթերցողին, մեր տաղանդաւոր դերասան պ. Ադամեան այս մեծ պասին կարդալու է Հայերէն լեզուով հրապարակական դասախօսութիւնների մի շարք, Շէքսպիրի դրուածների մասին: Ուրեմն մինչև մեր համալսարանական ինտելիգէնցիայի պատկանողները անտարբերութեամբ են վերաբերվում դէպի դասախօսութիւնների հարցը,—պ. Ադամեան, իր եռանդով, իր ընդունակութեամբ հասարակաց մտաւոր անհրաժեշտ պահանջը ըմբռնելու, աւելի բարձր է կանգնած մեր ինտելիգէնցիայից:

Մեր հրապարակական դասախօսութիւնների պատմութիւնը շատ կարճ է եղել և շատ հասարակ: Առաջին անգամ Հայերէն լեզուով դասախօսեց Թիֆլիսում 1876 թւին, Գրիգոր Արծրունի: Դա այն տարին էր, երբ Թիֆլիսում կատարվեցաւ միօրեայ ժողովրդագրութիւնը, և հէնց դասախօսութեան նիւթն էլ ստատիստիկայի և ժողովրդագրութեան մասին էր: Քանի մի տարուց յետոյ, այն է 1879 թւին Գրիգոր Արծրունի կարդաց դարձեալ Հայերէն լեզուով մի դասախօսութիւն „Թիւրքաց Հայերի տնտեսական դրութեան“ մասին: Այնուհետև մի քանի երիտասարդներ սկսեցին հետևել այդ օրինակին և ոմանք սկսեցին մեզանում հրապարակական դասախօսութիւններ կարդալ՝ մին առողջապահութեան մասին, մի ուրիշը քաղաքա-տնտեսութեան մասին, մի երրորդը գրականութեան մասին: Այդ տեսակ դասախօսութիւնների կարդալը մանաւանդ ուսուցչական ընդհանուր ժողովի միջոցներին և ժողովից փոքր ինչ առաջ մեծ ընդունելութիւն գտաւ հասարակութեան մէջ:

Այժմ, երբ լսում ենք որ Ադամեան կարդալու է դասախօսութիւններ, այդ տեսակ բան պէտք է համարենք մի եզակի երևոյթ: Դեռ 1876 թւին տուած ինիցիատիվից յետոյ կարծես փոքր առ փոքր սկսեց կազմակերպվել մեզանում դասախօսների մի փոքրիկ, բայց որոշ շրջան: Այժմ այդ շրջանն էլ չը կայ:

Այնպիսի բանում, ինչպէս դասախօսութիւնների աջողվելը դժուար է առանձին անհատների նախաձեռնութեան վրայ դնել բոլոր յոյսերը: Մենք ունենք քաղաքում կ լ ու բ ն ե ր: Եթէ այդ հիմնարկութիւնները իրանց պարտաւորութիւն են համարում ամբողջ տարվայ ընթացքում իրանց վրայ ինիցիատիվը վերցնել իրանց անդամների համար կօնցերտներ, բալեր, մասկարադներ, երեկոյթներ սարքել,—ինչի նոյն կլուբները աւելորդ են համարում, գոնէ մեծ պասին, յանձն առնել կազմակերպել հրապարակական դասախօսութիւններ, հրաւիրելով այլ և այլ առարկաներից դասախօսներին: Կլուբների համար դա ամենահեշտ բան կը լինէր անելու. Նրանք ամեն բան պատրաստ ունեն՝ թէ դահլիճ, թէ լսողների արդէն պատրաստ կօնտինգէնտ, կլուբի անդամները, որոնք ամբողջ տարի զուարճանալուց և թուղթ խաղալուց յետոյ, գոնէ մեծ պասի եօթ շաբաթների ընթացքում փոքր ինչ մտաւոր կեանքով ապրէին: Կլուբները ունեն և իրանց հարուստ գրադարանները, որոնք դարձեալ կարող էին հարստանալ դասախօսների համար անհրաժեշտ գրքերով. այդպիսով կլուբի գրադարանն էլ կը դառնար դասախօսութիւնների համար մի օժանդակ միջոց:

Հրաւիրում ենք այդ հարցի վրայ մեր կլուբների ուշադրութիւնը:

***

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Այսօր, շաբաթ օր, մարտի 7-ին ԹԻՖԼԻՍԻ Առևտրական կլուբի դահլիճում (Արշակունեաց տանը), դիմակաւորված պարահանդէս է լինելու յօգուտ Ալէքսանդրեան ապաստարանի: Մուտքն արժէ 1 րուբլի:

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ հաղորդում են, որ փետրվարի 22-ին կատարվեցաւ այդտեղ նոր տանուտէրի

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ *)

V

Alles war gesagt, doch
Alles bleibt zu sagen
Göthe

—

«Գաւառական նամակների» չորս նախընթաց յօդուածներում խօսելով մեր երկրի երկու գլխաւոր տարրերի՝ հ ո ղ ի ու ջ ր ի մասին, մենք ցոյց տուեցինք նրանց մեծ նշանակութիւնը Անդրկովկասի տնտեսական կեանքում, մի հարևանցի հայեացք ձգեցինք հողի, ջրի և գիւղացու դէպի նրանց ունեցած յարաբերութեան վրայ, չօշափեցինք մեր երկրի տնտեսական կեանքի և մի քանի դժուարաբոյժ կէտեր և այդ բոլորը արեցինք մենք այն չափով, որքան որ թոյլ էր տալիս լրագրի շրջանակը և մեր ոյժը....

Անցնելով, այժմ, գաւառական կեանքի մի այլ, մեր երկրի համար գուցէ աւելի մեծ նշանակութիւն ունեցող խնդրին, քան թէ հողային ու ջրային հարցերն էին, մենք դարձեալ վերապահում ենք մեզ այդ հարցերին նորից վերադառնալու իրաւունքը:

Եթէ Անդրկովկասի հողային ու ջրային հարցերի կնճռված դրութիւնը, ինչպէս մենք մեր յօդուածներից մինում յիշել ենք, ծանրանում է մեր երկրի ազգաբնակութեան տ ն տ ե ս ա կ ա ն, նիւթական դրութեան վրայ, նոյն չափով, և գուցէ մի փոքր էլ աւելի, ծանրանում է մեր գաւառական, գիւղական կեանքի բ ա ր ո յ ա կ ա ն մասի վրայ շինական դ ա տ ա ր ա ն ը իր ներկայ դրութեամբ:

«Մշակի»-ի ընթերցողներին անյայտ չը պէտք է լինի ի հարկէ, որ Անդրկովկասի վարչական կազմակերպութիւնը առհասարակ և շինական դատարանը մանաւորապէս մեր կառավարչական բարձր շրջաններում հերթական խնդիրներից մէկն է արդէն: Իշխան կառավարչապետի ինիցիատիվով կազմակերպված կոմիսիան Անդրկովկասի շինական վարչութիւնը (крестьянское общественное управленіе) ուսումնասիրելու համար արդէն վերջացրել է իր պարապմունքները և իր գրաւոր զեկուցումը առաջարկել ուր հարկն է: Մեր ներկայ յօդուածում մենք կաշխատենք ծանօթացնել մեր ընթերցողներին շինական դատարանի ընդհանուր կազմակերպութեան ու դրութեան հետ, ցոյց կը տանք շինական դատարանի և հողային հարցի յարաբերութիւնը և կաշխատենք պարզել ընթերցողներին, ինչպէս խոստացել էինք, շինական րեֆորմայի նշանակութիւնը Անդրկովկասի գաւառական, գիւղական կեանքի համար:

—

Յայտնի է, ի հարկէ, որ Անդրկովկասի այժմեան գիւղական վարչական սիստեմը 19 փետրվարի 61 թուականի շինական րեֆորմայի հետևանքն է: Թէ ինչու չը պատուաստվեց մեր հողի վրայ շինական րեֆորմը և թէ ինչու նա այնպէս բացասական նշանակութիւն ունեցաւ մեր գաւառական կեանքի համար, այդ բոլորը շատ հասկանալի կը լինի. երբ մենք մի հարևանցի, à vol d'oiseau, հայեացք ձգենք գործերի, հանգամանքների դրութեան վրայ Անդրկովկասում շինական րեֆորմայից առաջ:

«Գաւառական նամակների» նախընթաց յօդուածում *) հարևանցօրէն խօսելով շինական րեֆորմայի նշանակութեան մասին մեր երկրի համար ասեցինք, որ երբ Անդրկովկասը նոր էր ազատվել մահմետական կառավարութեան իրաւատութիւնից, նրա ազգաբնակութեան գիտակցութեան մէջ տակաւին գոյութիւն չունէր ս ե փ ա կ ա ն ո ւ թ ի ւ ն, ս ե փ ա կ ա ն ո ւ թ ե ա ն ի ր ա ւ ո ւ ն ք (право собственности) ասած բանը. գիւղացին, իր հասկացողութեամբ, ոչինչ իրան պատկանող բան չունէր. Նրա մալը, տաւարը, նրա աշխատանքը, նրա ձայնը և, վերջապէս, նրա կինը կարող էին ուրիշի, խանի—մէկի սեփականութիւնը: Եթէ դրան աւելացնելու լինենք ազգաբնակութեան ծայրայեղ տգիտութիւնը, տնտեսական—հողային ու ջրային հարցերի մէջ թագաւորող խաօսը, երկրի ազգագրական երկու տարրերի դարևոր ատելութիւնն ու թշնամութիւնը,—կը ստանանք Անդրկովկասի նոր նուաճած ժամանակի մի պատկեր:

Պարսից տիրապետութեան ժամանակ խանը գործում էր այնպէս, ինչպէս որ հարկաւոր էր իրան, ինչպէս որ ինքն էր ցանկանում և ոչ ոքին իր գործունէութեան մէջ բացատրութիւն չէր տալիս: Անցնում են խաների ժամանակները և նրանց կարգ ու կանոնները, բառ երևոյթին, պատմութեան սեփականութիւն են դառնում..... Խաւարից յանկարծ լոյս անցնելով երկիրը մի ներքին յեղափոխութեան մէջ է ընկնում. ամեն բան տակն ու վրայ է լինում, ամեն բան ցանկանում է ազատվել, ամեն բան ձգտում է թօթափել իր վրայից դարերի ընթացքում գլված, նրան ծանրացնող փոշին, ցանկանում է շունչ առնել, նորոգվել, ապրել..... Բայց երկրի նոր կեանքով հրապուրվելը երկար չէ շարունակվում. խաների տեղ մօվրօվներն են (участковые засѣдатели) գալիս և սկսում են ամենաճարպիկ կերպով օգտվել գործերի, հանգամանքների խառն, չվոթ դրութիւնից: Մօվրօվի ձեռքում կենտրոնանում էին երկրի թէ դատաստանական և թէ ոստիկանական իրաւունքները և նա հարստահարում, ամենայանդուգն կերպով կողոպտում էր երկիրը և այդ բոլորը անում էր օ ր է ն ք ի բարձր անուան տակ..... Կաշառակերութիւնը հասնում է իր զարգացման ամենաբարձր կէտին, կ ա շ ա ռ ք ը և օ ր է ն ք ը ս ի ն օ ն ի մ ն ե ր, համանման բաներ են դառնում: Մեր ծանօթներից մէկը, որ երբեմն շատ հմուտ մօվրօվ էր, պատմում էր մեզ, որ երբ նրան խոտ, գարի, իւղ և այլն հարկաւոր էին լինում, նա հ ր ա մ ա ն ա գ ր ո ւ մ էր շինական տանուտէրին հասցնել իրան հարկաւոր բաները և այդ բոլորովին արտակարգ բան չէր համարվում և մինչև այն աստիճան հասարակ, առօրեայ, որ պաշտօնեան յանդգնում էր իր մասնաւոր պ ա հ ա ն ջ ի ն պ ա շ տ օ ն ա կ ա ն բնաւորութիւն, ձև տալ: Անցնում են տարիներ և ժողովուրդը ընտելանում է գործերի դրութեանը. ոչինչ բան առանց կաշառքի նա երևակայել անգամ չէ կարող: Այդպիսի դրութեան մէջ էր մասնաւորապէս մեր երկիրը, երբ 19 փետրվարի 1861 թուականին Բարձրագոյն հրովարտակը աւետեց երկրին Մեծ կայսրի մեծ բարիքը՝ շինական րեֆորմը:

—

Գիւղական հասարակական վարչութիւնը (сельское общественное управленіе) բաղկացած է, գլխաւորապէս, հասարակական ժողովից, շինական դատարանից ու գիւղական տանուտէրից: Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, Անդրկովկասի բոլոր նահանգների գիւղական հասարակութիւնները, որոնք մի շինական վարչական մարմին են կազմում, այսինքն որոնք ունեն մէկ հասարակական ժողով, մէկ շինական դատարան և այլն, բաղկանում են 1 մինչև 36 գիւղից և պարունակում են իրանց մէջ 21 մինչև 1026 տուն: Իսկ միջին թւով ամեն մի գիւղական հասարակութիւն բաղկացած է 12 գիւղերից և ունի մօտ 432 տուն բնակիչ *):

Ում պատահել է ճանապարհորդել Անդրկովկասում, նա գիտէ, անշուշտ, որ շատ տեղեր, ինչպէս ընթերցողը ինքն էլ տեսնում է մեր բերած այստեղ պաշտօնապէս ժողոված թւերից, գիւղական հասարակութիւնը, որ մի վարչական մարմին է կազմում, բաղկացած է միմիայն մ է կ գիւղից, այն էլ շատ անգամ շատ փոքր, 8 մինչև 12 տուն պարունակող: Անդրկովկասի լեռներում ճանապարհորդելիս դուք կը պատահէք գիւղերի, որոնք իրանց կղզիացած դիրքով, հարևան գիւղերից տասնեակ վերստերով հեռու գտնվելով, կը զարմացնեն ձեզ: Այդ տեսակ կղզիացած ապրելու հակված են գլխաւորապէս թուրքերը և բնակութեան այդ տեսակ սիստեմը արգելում է գիւղական հասարակական վարչութեան ոյժերի կենտրոնացմանը, արգելում է գաւառը հաւասար գիւղական հասարակութիւնների վրայ բաժանելուն: Այդպիսի գիւղական հասարակութիւններից մենք կը յիշենք Ջաւրայել գաւառի Մօրջալու գիւղը,

---

*) «Մշակ» №№ 57, 83, 121, 122, 136 1886 թ.:

*) «Մշակ» 136, 1886 թ.

*) Այս ստատիստիկական տեղեկութիւնները ժողոված են 1882 թ.

ընտրութիւնը: Շնորհով նոր գաւառապետ փիրումեանցի կարգադրութեան՝ ընտրութիւնները շատ կանոնաւոր եղան: Նոր տանուտէրը, ասում են, հասարակութեան մեծամասնութեան յարգանք է վայելում:

—

ՎԱՐԴԱՇԷՆ գիւղից մեզ գրում են, որ փետրվարի 12-ին, Վարդանանց տօնի օրը, որ այդտեղ էլ տօնվեցաւ, ուսուցիչներից մին առաջարկեց հանգանակութիւն հաւաքել յօգուտ հիմնվելի օրիորդական դպրոցի: Առաջարկութիւնն ընդունվեցաւ և ուսումնարանի դահլիճում ներկայ եղողները անմիջապէս հանգանակեցին իրանց մէջ 70 րուբլի գումարը:

—

Մեզ խնդրում են տպել հետեւեալ նկատողութիւնը. «Թէ Անդրկովկասի և թէ Թիւրքաց-Հայաստանի ու Պարսկաստանի զանազան կողմերից Թիֆլիս, Բագու և ուրիշ նշանաւոր քաղաքներ եկող մշակների, դուրգարների, որմնադիրների, քարտաշների և առհասարակ այդ տեսակ բանւորների և արհեստաւորների դրութիւնը իսկապէս անտանելի է: Ուսումնասիրելով դրանց կեանքը, մարդ այն եզրակացութեանն է գալիս, որ դրանք ոչ թէ միայն խրված են բարոյական և ֆիզիկական տանջանքների մէջ, այլ և դրանց ամբողջ աշխատանքն էլ շատ անգամ իրանց չէ պատկանում: Ո՞ւմ չէ յայտնի, թէ ինչ ողորմելի և դառն կեանք են վարում Հին-Նախիջեանից եկած մշակները և Հայաստանի պանդուխտ մշակները. ում չէ յայտնի, թէ ինչպիսի զրկանքների և տանջանքների են ենթարկվում զանազան կողմերից մեր մեծ քաղաքները եկած արհեստաւորները՝ որպէս զի մի քանի կօպէկ փող աշխատեն՝ իրանց պարտատիրոջ համար: Բայց բանը հէնց նրանումն է, որ այդ մշակները և արհեստաւորները միանգամից զրկվում են իրանց բոլոր աշխատածից. զանազան կապալառուներ, գործարանների կառավարիչներ, և այդ տեսակ մարդիկ ամիսներով և տարիներով իրանց մօտ են պահում մշակի կամ արհեստաւորի աշխատածը, յոյս տալով, որ վերջումը, հայրենիք վերադառնալիս տոկոսով իրանց յետ կը դարձնեն: Այդ յոյսով ամիսներով բանում են միամիտները, աշխատում են,—և ահա երբ ամբողջ տարի անցնելուց յետոյ ուզում են տուն վերադառնալ, և իրանց փողերը յետ են խնդրում իրանց «աղաներից», այդ աղաները կամ ամիսներով յետաձգում են և կամ բոլորովին չեն տալիս, և ուրանում են փողը: Խեղճ մշակի լացը, աղերսանքը չէ օգնում: Այդպիսով տարիներով տանջվելուց յետոյ, սովորական մշակը կամ արհեստաւորը միանգամից զրկվում են իրանց բոլոր աշխատանքից, մինչդեռ միւս կողմից քաղցած ընտանիքը հաց է խնդրում: Եւ այսպիսով շատ անգամ տարիներով քրտինք թափած արհեստաւորը և մշակը վերադառնում են իրանց հայրենիք բոլորովին դատարկ գրպանով և յուսահատված:»

—

ՓՕԹԻՑ մեզ գրում են որ ծովի սաստիկ ալեկոծված ժամանակ փօթիի և Բաթումի մէջ շրջող «Бабушка» նաւը ընդհարվել է մի ուրիշ նաւի հետ: Առաջինը մի փոքր վնասվել է և երկու մարդիկ ջուրն ընկնելով խեղդվել են:

—

Մեզ գրում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ հետեւեալը: «Կեղծ թղթադրամի պատճառով կալանաւորութիւնները շարունակվում են: Բռնվածներից մի քանիսներ խոստովանել են իրանց յանցանքը և մինչև անգամ անուանում են իրանց ընկերներին:»

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են: «Մի տարի առաջ քաղաքային վարչութիւնը յայտարարել էր նաւթագործարանատէրերին, որ նոքա աշխատեն այս մի տարւայ ընթացքում փոխարինել նաւթ պատրաստելու հին ձեւի եղանակը նորով, աւելացնելով կաթսաներին ֆարսունկաներ, որոնցով ոչնչացվում է կաթսաների ծուխը: Վարչութիւնը աւելացրել էր և այն, որ այդ կանոնին չհետեւողները կենթարկվեն խիստ պատասխանատուութեան: Այդ կանոնադրութեան ժամանակամիջոցը լրացաւ ամսիս 1-ին: Բայց որովհետև գործարաններից ոմանք չէին իրագործել այդ կարգադրութիւնը, ուստի և դոցա գործարանները փակեցին: Նորից կը թոյլատրեն բանալ այդ գործարանները այն ժամանակ, երբ յիշեալ փոփոխութիւնները կը մտցնեն:»

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են: «Մի քանի շաբաթ առաջ տեղիս փոխադարձ վարկի ընկերութիւնից մի պարոն կեղծ ստորագրութեամբ կարգադրում է ստանալ 3,100 ր., որը պատկանելիս է լինում մի թուրքի: Այդ պատահում է այսպէս: Թուրքը յանձնում է բանկին վերցնելով գումարը և ստանում է չէկերի գրքոյկը, որը և մի քանի ժամանակից յետոյ կորցնում է: Դրա մասին յայտնում է բանկի վարչութեանը և խնդրում է մի ուրիշ գրքոյկ: Բայց նախկին գրքոյկը ընկնելով մի պարոնի ձեռքը՝ սա կեղծ ստորագրութիւն է պատրաստում տիրոջ կողմից և ներկայացնում բանկին ու ստանում վերցնելու գումարը: Մի քանի ժամանակից յետոյ յայտնվում է գրքոյկի իսկական տէրը և խնդրում է իր փողը: Նրան յայտնում են որ այդ գումարը նոքա վաղուց են յանձնել իր անունով և դորա համար ունեն իր ստորագրութիւնը: Բանից երեւում է որ այդ ստորագրութիւնը կեղծ է եղել, բայց ինչ արած: Բանկը ստիպված է տուժել այդ կորուստը, վճարելով այդ 3100 րուբլի գումարը: Գործը քննվում է:»

—

Մեզ գրում են ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ հետեւեալը: «Մինչև որ տեղիս դատաստանական քննիչ պ. Սարեւկօվ իր ընտանիքով Թիֆլիսումն է, որտեղ նա ուղարկվեցաւ դրամանենգութեան գործը քննելու, այդ ժամանակ նրա բնակարանը գողեր են մտել, գողացել են այլ և այլ իրեղէններ և անհետացել են»:

—

Ահա քանի մի օր է արդէն հաստատվել է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ կատարելապէս գարնանային եղանակը: Ցերեկով մինչև անգամ շոգ է անում, մարդիկ սկսել են դրօսնել փողոցներում առանց վերարկուների, կամ բարակ վերարկուներով:

—

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Մեզանում բաւական խիստ ցրտեր եղան այս ձմեռը, այնպէս որ ծերերն անգամ չեն յիշում այդ տեսակ խիստ ձմեռ տեսած լինելու: Շատ տեղերում ձմեռվայ համար պահած մրգեղէնները սառել են, որ մի չը տեսնված երեւոյթ է Ագուլիսում: Երկիւղ կայ որ խաղողի որթերը ցրտահար լինեն եղած»:

—

Այս տարի, յունվարի 2-ին, երկու Թիֆլիսեցի արհեստաւորներին, որոնցից մին դրաշար էր, կատաղած շուն էր կծել: Քաղաքային վարչութիւնը ամեն մինին 150 րուբլի տալով, ուղարկել էր Օդէսա, որպէս զի այնտեղ Պաստէօրի սիստեմայով հիմնված հիւանդանոցում բժշկվին: Չը նայելով որ հիւանդները մինչև Օդէսա հասնելը 30 օրից աւելի ուշացան, բայց այնու ամենայնիւ, ինչպէս մենք իմացանք, նրանք երկուսն էլ ամենայն յաջողութեամբ բժշկվեցան դօկտոր Գամալէի մօտ, որ բժշկում է Պաստէօրի սիստեմայով, այսինքն կծածներին պատուաստում է կատաղած կենդանիների թոյնը: Ամսիս 4-ին յիշեալ երկու անձինք արդէն վերադարձան Թիֆլիս, կատարելապէս բժշկված:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՕԼԳԱՐԻԱՅԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բօլգարիայում խաղաղութիւն հաստատելու մասին եղած բոլոր յոյսերը չարդարացան. գործերը քանի գնում են, այնքան էլ խճճվում: Բօլգարիայի հարցը եւրօպական քաղաքականութեան համար մի փոքր իր նշանակութիւնը կորցրեց՝ Եւրօպայի կենտրօնում ծագած յուզմունքների պատճառով,—բայց դրա փոխարէն՝ Բօլգարիայի ներքին գործերը աւելի խճճվեցան: Լրագիրները և լրագրական տեղեկութիւնները անդադար հաղորդում են այն ներքին խռովութիւնների, շարժումների, ապստամբական ցոյցերի մասին, որոնք տեղի են ունենում այդ երկրի մի քանի քաղաքներում: Խնամակալութիւնը հէնց սկզբից վճռեց միանգամից վերացնել այդ բոլորը, ճնշել բոլոր շարժումները: Կառավարութիւնը խստութեամբ վարվեց ապստամբութեան մասնակցողների հետ. բազմաթիւ անձինք գլխատվեցան, շատերը ցմահ բանտարկութեան ենթարկվեցան, և հարիւրաւոր անձինք ծառայութիւնից արդէն հրաժարեցրած են: Իսկապէս բօլգարական զինուորական և քաղաքացիական ծառայողների շրջաններում կառավարութիւնը շատ խիստ քաղաքականութիւն է ցոյց տալիս: Ինչպէս երեւում է այժմեան կառավարութիւնը բաւական մեծ յոյս ունի իր վրա, որ առանց աջ և ձախ նայելու, ընթանում է իր որոշ և խիստ ուղղութեամբ: Նորերումս հեռագիրը մեզ լուր բե-

---

Ջանգեզուր գաւառի Ալխանլու գիւղը, այդ երկուսն էլ Գանձակի նահանգումն են, Սուրմալու գաւառի, Երեւանի նահանգի, Դամբուխան և Մօլլաալիքեանդ գիւղերը և Կարսի շրջանի, Կաղզուանի գաւառի Աղաբէգ գիւղը: Գիւղերի այդ տեսակ կղզիացած դիրքը բացատրվում է ոչ թէ նոցա բնակիչների իրանց սեփական ոյժերով կառավարվելու ձգտումով, ինչպէս շատերը կարծում են, այլ, ընդհակառակը, նոցա ծայրայեղ աղքատութիւնով և մի տեսակ դաշնակցական սիստեմով կառավարվելու օգուտները չը հասկանալով միայն:

Պէտք է գիտենալ, à propos, որ օ ջ ա խ ը արեւելքում շատ մեծ նշանակութիւն ունի ժողովրդի կեանքում, դա աւանդութիւններով ամրացրած մի սրբարան է, որի առջև երկիւղածութեամբ խոնարհվում է ասիացին, որի մէջ նա տեսնում է իր վիճակը, բաղդը....

Ամեն մի տուն մեզ մօտ ունի իր սեփական օջախը, ամեն մի գիւղ նոյնպէս մի օջախ է կազմում: Օջախը բուն ընտանեկան, նահապետական բնաւորութիւն ունի, օջախը առանձնութիւն է սիրում և նա լուծվում, կորցնում է իր նշանակութիւնը, երբ նորա մէջ միջամտում, խառնվում է ուրիշի ձեռքը: Մասամբ և դորանով է բացատրվում մեր երկրի գիւղերից մի քանիսի կենտրօններից հեռու լինելը:

Մեր երկրի մեծ մասը դեռ իր զարգացման այն շրջանի մէջն է, երբ քաջողական յատկութիւնները մարդու գոյութեան Ա ու Բ են համարվում, երբ մարդասպանութիւնը, կողոպուտը՝ ասպետութիւն է նշանակում: Դուք կը գտնէք Անդրկովկասում գիւղեր, և դոցա թիւը փոքր չէ, որոնք գրեթէ բացառապէս կողոպուտով, աւազակութիւնով, մաքսանենգութիւնով են պարապում: Այդ տեսակ գիւղերի կօնտինգէնտին են պատկանում, օրինակ, Ցարունչի, Թոխանշալու, Զոդաղբարա, Սարաչլու—Երեւանի նահանգում և Գանձակի նահանգի՝ Գաղախի գաւառի մի քանի գիւղեր: Այդ տեսակ գիւղերն էլ կենտրօններից հեռու, առանձնացած են ապրում և ամեն մէկը ունի իր առանձին չինական հասարակական վարչութիւնը: Այդ տեսակ գիւղերը նահանգի մէջ բոլոր աւազակների, Սիբիրից, տաժանակիր աշխատանքներից փախածների համար ապաստան են: Եւ շատ հասկանալի է, ուրեմն, որ այդ տեսակ գիւղերը կղզիացած են ապրում: Համայնական կեանքը համապատասխան չէ նոցա արուեստին, նոցա մ ո ւ թ գործը փոքր շրջան է պահանջում և նոցա կենտրօններից խոյս տալը արդարացվում է նոցա նպատակով... Այստեղ հարկաւոր ենք համարում աւելացնել, որ երկրի ազգաբնակութեան այդ կօնտինգէնտին պատկանում են բացառապէս Թուրքերը:

Բացի այդ տեսակ գիւղերից, որոնք կենտրօններից հեռու լինելու պատճառով ամեն մէկը առանձին չինական հասարակական վարչութիւն է կազմում, կան և այնպիսի գիւղեր, որոնք չը նայելով որ վերև յիշվածների նման կղզիացած են ապրում, բայց և այնպէս մի քանիսը ի միասին մի չինական հասարակութիւն են կազմում, մի գիւղական դատարանով, տանուտէրով (զալավայով): Գիւղերի այդ տեսակ ցրված դրութիւնը արգելում է չինական հասարակական վարչութեան կանոնաւոր գործունէութեանը: Տանուտէրը, որի իրաւասութեան ներքոյ լինում են 1 մինչև 36 գիւղ, այն էլ մի ահագին տարածութեան վրա, չէ կարողանում բոլորովին կանոնաւորել իր գործունէութիւնը, որը կենտրօնանում է իսկապէս միմիայն մի քանի շրջակայ մօտ գիւղերում: Ամառը, տանուտէրը ինքը երկրագործ, այգեգործ լինելով, չէ կարողանում օրերով հեռանալ իր բնակարանից, իսկ ձմեռը, մանաւանդ մեր երկրի լեռնային մասերում, խոր ձիւների պատճառով, գիւղերի հաղորդակցութիւնը գրեթէ կտրվում է և տանուտէրը այցելում է իր հսկողութեամբ յանձնված գիւղերը միմիայն գարնան սկզբին և աշնանը: Իսկ ամիսների ընթացքում գիւղը մնում է տանուտէրի օգնականի խնամութեան ներքոյ և չինական հասարակական մեքենան լարվում է միայն գաւառական ոստիկանութեան միջոցով, այն էլ մեքենաբար, պաշտօնական ձեւերը պահպանելու համար միայն:

Թէև մենք, հեռուից դիտողներս, գիւղերի այդ ցիր ու ցան, ցրված դրութեան մէջ տեսնում ենք շատ անյարմարութիւններ, որոնք այս կամ այն չափով ազդեցութիւն ունեն չինական հասարակութեան թէ նիւթական և թէ բարոյական զարգացման վրա, բայց իրան, գիւղացուն, եթէ հարցնելու լինէք, կը պատասխանէ ձեզ, որ նա շատ գոհ կը լինի, եթէ չինական վարչութիւնը նրանից հեռու լինի: Թիֆլիսի նահանգի բնակիչները յայտնել էին իրանց նահանգապետին, որ նոքա պատրաստ են 20 վերստ անել իրանց չինական դատարանը գնալու համար, միայն թէ նոցա հասարակութեան մէջ քիչ պաշտօնեաներ լինեն, որոնք միայն ծանրաբեռնում են իրանց ներկայութեամբ նոցա առանց այն էլ անտանելի դրութիւնը.... *):

Մեր այս յօդուածի սկզբում ասացինք, որ ամեն մի չինական հասարակութիւն, որքան գիւղերից բաղկացած էլ լինի նա, մի ընդհանուր հասարակական ժողով ունէ, որի գումարատեղին այն գիւղն է, որտեղ գտնվում է չինական վարչութիւնը: Բացի այն հարցերից, որոնք վերաբերվում են այս կամ այն հասարակութիւն կազմող բոլոր գիւղերին, ամեն մի գիւղ ունի իր սեփական, այսպէս ասած ս ո ւ ե կ ա ր ի ւ հարցեր, որի լուծման, վճռման մէջ պէտք է և խելապէս կարող է մասնակցել միմիայն այն գիւղը, որին որ պատկանում է խնդիրը: Այդ պատճառով մեզ մօտ մեծ պէտք է զգացվում իւրաքանչիւր գիւղում առանձին հասարակական ժողով ունենալու, որը միշտ կը հոգայ գիւղի պէտքերը և նորա պահանջների ամենալաւ թարգմանը կը լինի:

Չինական դատարանը կազմվում է չինական դատաւորներից, որոնք ընտրվում են հասարակական ժողովով, և մի գրագրից, որ մասնաւոր կերպով է վարձվում: Չը նայելով որ չինական դատարանի իրաւասութիւնը շատ սահմանափակ է, օրինակ, քաղաքացիական (гражданскій) գործերում մինչև 30 րուբլը, իսկ քրէականում մինչև 3 րուբլ տուգանք և մինչև 7 օր բանտարկութիւն, բայց և այնպէս չինական դատարանը շատ անգամ անձեռնհաս է լինում սովորական գործերի լուծմանը, որոնք նորա կոմպետենցիայից բարձր են:

Հողի տ ի ր ա պ ե տ ո ւ թ ե ա ն գաղափարը և հողից օ գ տ վ ե լ ո ւ ի ր ա ւ ո ւ ն ք ը ամբոխը լաւ չըմբռնելով և շատ անգամ շփոթելով այդ երկու բոլորովին տարբեր հասկացողութիւնները իրար հետ, մանաւանդ երբ հողից օգտվելու իրաւունքը տասնեակ տարիներ է շարունակվում, սերնդից սերունդ անցնելով, այդ տեսակ հողը ընդունում է որպէս իր սեփականութիւն և շատ անգամ ծախում, գրաւ դնում, փոխում մի այլ հողի հետ և այլն: Չինական դատարանը հողային հարցի մասին նոյն կարծիքն ու գաղափարը ունենալով, ինչ որ և հասարակ ամբոխը, շատ անգամ ժողովրդի հողային վէճերի լուծման մէջ մտնելով, այս կամ այն հողը մի գիւղացուց առնում տալիս է մի ուրիշին, մի գիւղի, հասարակութեան արտը, արօտատեղին, ջուրը կտրում կցում է մի այլ գիւղի հողերին, ջրին: Այդ տեսակ ծանր և երկրի համար վերին աստիճանի մեծ, գրեթէ մահուան ու կեանքի նշանակութիւն ունեցող հարցերի մէջ միջամտելով, չինական դատարանը առաջինը հեռանում է իր իրաւունքների սահմաններից, իւրաքանչիւրից և, գուցէ անգիտակցաբար, այնպիսի սխալներ գործում, որոնք, բացի այն որ բոլորովին շփոթում են հասարակ ժողովրդի, ամբոխի գիտակցութեան մէջ հողային իրաւունքների մասին նորա ունեցած կարծիքը և այդպիսով անվերջ երկպառակութիւններ առաջացնում, այլ և գիւղացուն, հասարակութեանը մեծ վնաս պատճառում, կենտրօնացնելով սիստեմաբար, հողատիրութիւնը և անհատական կերպով գիւղացուն հողից զրկում և այդպիսով, ինչպէս արդէն մեր բոլոր «Գաւառական նամակներում» ասել ենք, գիւղական պ ր ո լ ե տ ա ր ի ա տ պատրաստում.... Եթէ հարկաւորութիւն լինի, մենք թւերով կարող ենք հաստատել այն, որ հարիւրաւոր արտեր ու արօտատեղիներ, չինական դատարանի հողային սեփականութեան մասին սխալ կարծիքի շնորհիւ, անցել են ուժեղների ձեռքը:

(Կը շարունակվի)

*) Представленіе Тифлисскаго губернатора Намѣстнику Кавказскому отъ 24 декабря 1868 г., № 384.

րեց և այն վերջական որոշման մասին, որը տուել են բոլգարական իշխանակալները հակառակ կուսակցութեան համար, յայտնելով Թիւրքաց կոմիսար Րիզա-բէյին, որ ընդդիմադրական կուսակցութեան ներկայացուցիչներին չեն կարող ընդունել կառավարութեան մէջ: Թէ որքան ճիշտ է այդ բոլորը, կերևայ մօտիկ ապագայում. առ այժմ հաստատ է եւս մի նոր խնդիր, որի լուծման մասին, ինչպէս երևում է վերջին տեղեկութիւններից, ամենայն ջանք գործ է դրվում: Մարտի վերջերին մտադրութիւն կայ գումարելու ազգային ժողովը. իշխանակալները բարձրացրել են իշխան Ալեքսանդրի նորից ընտրելու հարցը, և Բոլգարիայում լուրեր են պտտեցնում բ ո լ գ ա ր ա կ ա ն թ ա գ ա ւ ո ր ո ւ թ ի ւ ն հաշակելու մասին: Իշխան Ալէքսանդրին ընտրելու հարցը նոր չէ, բայց այս անգամ այդ հարցը բուռն կերպարանք ունի: Անգլիական կառավարութիւնը չէ ծածկում, որ ինքը պաշտպանութիւն է ցոյց տալիս իշխանակալներին և Բատտենբերգի թեկնածութեանը. Թիւրքիան, ինչպէս երևում է բոլոր տեղեկութիւններից, բոլգարական այժմեան կառավարութեանը դիմադրութիւն չէ ցոյց տալիս: Ռուսաստանը շարունակում է ընթանալ իր նախկին քաղաքականութեամբ և չէ խառնվում բոլգարական գործերի մէջ. իսկ այդ դրութիւնը յայտնի է ամբողջ Եւրոպային, և բոլգարական կառավարիչները այդպիսի հանգամանքների մէջ գործելիս մեծ դիմադրութեան չեն հանդիպում: Սակայն այժմ, վերջին անցքերից յետոյ, դուցէ աւելի արագ կերպարանք կառնեն գործերը. շուտով կը գումարվի ազգային ժողովը. իշխանակալութիւնը յետ չէ կանգնում իր ծրագրից,—և եթէ եւրոպական պետութիւնները մի բան ունեն առելու Բոլգարիային—այժմ է ամենայարմար ժամանակը: Այդ տեսակէտից նայելով խնդրի վրա, անկարելի է ուշադրութեան չառնել Պետերբուրգի «Journal de St. Pétersbourg» լրագրի խօսքերը, որ հեռագիրը մեզ հաղորդեց, և որը վերջանում է հետևեալ խօսքերով. «համբերութիւնն էլ սահման ունի. և այդ սահմանը այժմ արդէն անցել են»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԾԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բիսմարկի զինուորական հաշակաւոր օրինագծի առաջին ընթերցանութիւնը տեղի ունեցաւ մարտի 7-ին: Պատերազմական մինիստր Բրօնզար ֆ օ ն Շ և լ լ ե ն դ օ ր ֆ մի երկար ճառ խօսաց, խորհուրդ տալով մառանալ անցեալը, և ուշք ուշով նայել ապագայի վրա, որի նշանակութիւնը ամենքի համար ակներև է: Մի մոռանաք, ասաց մինիստրը պատգամաւորներին, այն կանոնը, որ ասում է. «եթէ ուզում ես խաղաղ լինել՝ պատրաստ եղիր պատերազմի»: Ընդունելով միաձայն օրինագիծը, ռէյխստագը մեծ ծառայութիւն արած կը լինի գերմանական պետութեանը: (Այդ խօսքերը համակրութեան նշաններ առաջ բերեցին Բիսմարկի հաւատարիմ մեծամասնութեան մէջ): Մեծ ոգևորութեամբ խօսեց Բ ե ն ն ի գ ս է ն. ընտրութիւնները մեծամասնութիւն են տուել յօգուտ օրինագծի, ասաց նա, մեր հարևան երկրների պարլամենտները միակամ մեծացրեցին ազգային պաշտպանութեան ոյժը: Թող ռէյխստագը օրինակ վերցնի նոցանից, առանց յուզմունքներ գցելու կուսակցութիւնների մէջ: Չը պէտք է մոռանալ, որ Վիլհելմ կայսրի քաղաքականութիւնը անպայման խաղաղասիրական է. ռէյխստագը կարող է մեծ կշիռ տալ այդ խաղաղասիրական քաղաքականութեանը, եթէ կընդունի օրինագիծը, և ցոյց կը տայ ամբողջ աշխարհին, որ գերմանական կառավարութեան և ազգի ներկայացուցիչների մէջ համերաշխութիւն կայ: Դրանից յետոյ խօսաց Վ ի ն դ հ օ ր ս տ, շատ անորոշ կերպով, և յայտնեց, որ ինքը չէ կարող վերջնականապէս յայտնել իր կարծիքը օրինագծի մասին այժմ, քանի որ շատ նշանաւոր պատգամաւորներ դեռ ներկայ չեն, և իր վերջնական կարծիքը կը յայտնի երկրորդ ընթերցանութեան ժամանակ: Ազատ-մտածողների կուսակցութեան կողմից խօսեց Ր ի խ տ ե ր: Մեր կուսակցութիւնը, ասաց նա, չի փոխի իր յարաբերութիւնը դէպի օրինագիծը. մենք կըրկին այն միայն ենք պաշտպանում, որ օրինագիծը հաստատվի երեք տարով. եթէ այդ առաջարկութիւնը կը մերժվի, մենք կը դիմադրենք կառավարչական օրինագծին: Սեպտենատը ոչինչ առաւելութիւններ չունի օրինագծի երեք տարով հաստատելու մաքից: (Այդ րոպէին իշխան Բիսմարկ մտաւ ժողովի դահլիճը): Դրանից յետոյ Րիխտեր խօսեց խնդրական զինուորական ծառայութեան ժամանակամիջոցը կարճացնելու մասին, որպէս զի կարելի լինէր հաշտեցնել զինուորական շահերը պետական տնտեսական շահերի հետ.... Րիխտերի դէմ խօսաց Վ ա ր դ օ ր ֆ, պաշտպանելով կառավարութեան ծրագիրները և յարձակվելով ընդդիմադրականների վրա: «Ընդդիմադրականները ձգտում են միմիայն պարլամենտի ոյժը մեծացնելու համար, ասաց նա: Սակայն ժողովուրդը վերջին ընտրութիւններով յայտնեց իր կատարեալ հաւատը կառավարութեանը, և որովհետև դորան առիթ տուողները ընդդիմադրականները և Վինդհօրստն էին, ուստի շնորհակալութիւն պէտք է յայտնել նոցա: Րէյխստագը այժմ կը կատարի կառավարութեան ցանկութիւնը, և կը տայ բոլորը, ինչ որ նա ուզում է պետութեան շահերը և պատիւը պաշտպանելու համար»:

Այդ խօսքերի տպաւորութեան ներքոյ սկսեց խօսել Զ ի ն գ ե ր, յայտնելով, որ ինքը այժմ, ինչպէս և միշտ, կը դիմադրի օրինագծին, որը մի բեռն է ժողովրդի համար: «Սօցիալ-դեմօկրատները դոհ են ընտրութիւններից, ասաց նա, որովհետև նոցա ունեցած ձայները աւելի շատացան. ռէյխստագի այժմեան կազմակերպութիւնը հակառակ է, եթէ յիշենք կառավարութեան գործ դրած ճնշումները ընտրութիւնների ժամանակ: Սօցիալ-դեմօկրատները դէմ են կառավարութեան օրինագծին»: Րէյխենշպերգերի կարճ ատենաբանութեամբ վերջացաւ զինուորական օրինագծի ա ռ ա ջ ի ն ընթերցանութիւնը: Երկրորդ ընթերցանութեան մանրամասնութիւնները կը հաղորդենք իր ժամանակին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ռումինիայի Թըրկ-Օգնա քաղաքում փետրվարի 12-ին, հայոց եկեղեցու մէջ փառաւոր և շըքեղ կերպով տօնել է Վարդանանց տօնը: Քահանաները ոգևորված ճառեր են խօսացել Վարդանանց և Ղևոնդեանց նշանակութեան և գործունէութեան մասին:

—Վիէննայից հեռագրում են, որ եւրոպական մի քանի կառավարութիւններ յարաբերութիւններ են սկսել և ուզում են առաջարկել բոլգարական իշխանակալութեանը՝ դադարեցնել մահուան պատիժների գործադրութիւնը:

—Իտալիայի մի քանի նահանգներում կ ա ր ա ն տ ի ն ի են ենթարկում Սիցիլիայից եկած նաւերը, խոլերայի նորից երևալու պատճառով:

—Հաղորդում ենք մի քանի մանրամասնութիւններ գերմանական զինուորական օրինագծի հաստատութեան մասին: Օրինագիծը քննելու ժամանակ, 83 պատգամաւորներ հրաժարվեցան ձայն տալուց: Կենտրոնի կուսակցութիւնից եօթն հոգի սեպտենատի օգտին ձայն տուեցին. ազատ-մտածողները, սօցիալիստները և էլզասցիները կառավարութեան օրինագծի դէմ խօսեցին: Լեհացի պատգամաւորները դահլիճ չը մտան օրինագծի քննութեան ժամանակ:

—Բուխարեստում բոլգարական կառավարութիւնը խուզարկեց ռումինացոց հիւպատոսի բնակարանը:

—Վիլհելմ կայսրի առողջութիւնը չէ լաւանում. նա դժուարանում է խօսել, իրան շատ թոյլ է զգում: Բժիշկները գիշեր-ցերեկ նրան պահպանում և հսկում են:

—Պօլսից հաղորդում են, որ Անգլիան վճռել է իր նաւատորմը անմիջապէս ուղարկել Դարդանել, հէնց որ Արևելքի գործերը աւելի կնճռոտ կերպարանք կը ստանան, քան թէ այժմ:

—Բելգիայում համոզված են, որ պատերազմը անխուսափելի է, և բելգիական կառավարութեան ձեռնարկների յայտնած մաքերից երևում է, որ Բելգիան կը միանայ Գերմանիայի հետ՝ պատերազմի դէպքում:

—Էլզաս-Լօթարինգիայում խառնութիւնները կըրկնապատկվում են. արգելվում են ժողովները. օտարականներին չեն թոյլ տալիս երկար ապրել այնտեղ, և ապրողներին էլ խիստ հսկողութեան են ենթարկում: Ժողովուրդը յուզվում է, և դըժվար թէ այդպիսով կարելի լինի հաշտութիւն կայանել Ֆրանսիայի և Գերմանիայի մէջ:

—Եւրոպայի քաղաքական գործերը լաւ կերպարանք չեն ստանում: Անգլիան ներկայումս պատերազմական մեծ պատրաստութիւններ է տեսնում. Նորերումս Անգլիայի ծովային մինիստրը խօսելով քաղաքական դրութեան մասին, վճռականապէս յայտնեց, որ «քաղաքական գործերը շարունակվում են կրիտիկական դրութեան մէջ մնալ:»

—Իռլանդիայի շարժումները ճնշելու համար Սոլսբէրիի մինիստրութիւնը արդէն գործադրում է ամենախիստ միջոցներ: Բայց, ինչպէս հաղորդում են անգլիական անկախ լրագիրները, այդ խստութիւնները փոխանակ խաղաղութիւն հաստատելու, առաջ կը բերեն ընդհանուր ապստամբութիւն Իռլանդիայում, այդ ապստամբութիւնների նշանները արդէն երևում են, և գործի գլուխ են անցել արքեպիսկոպոս Կրօօկ Դիլլօն և ուրիշները: Ս. Պատրիկեայի, Իռլանդիայի պաշտպանի տօնի օրը՝ մտադրութիւն կայ բացարձակ դիմադրութեան դրօշակ պարզելու:

—Մոսկվայում հրատարակվող «Русскій Курьеръ» լրագրի Պօլսի թղթակիցը փետրվարի 19-ից գրում է, որ Թիւրքաց ֆինանսների մինիստր, հայազգի Յակովբ փաշան, որը, ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, մի քանի ամիս առաջ նշանակվեցաւ յիշեալ պաշտօնում, արձակված է ֆինանսների մինիստրի պաշտօնից: Յակովբ փաշան կամեցաւ ռ ե ֆ օ ր մ ա մտցնել Թիւրքաց ֆինանսների մէջ, կամեցաւ խնայել պետական դանձերը,—բայց այդ նրան չը յաջողվեցաւ: Յակովբ փաշային թշնամացան այն բոլոր անձինք, որոնք այլ ևս չէին կարողանում վատնել պետական փողերը, գլխաւորապէս բարձրաստիճան զինուորականները, պալատականները և Սուլթանի կանայքը: Սուլթանը կամեցաւ պաշտպանել Յակովբ փաշային և նրա քաղաքականութիւնը, բայց վերջ 'ի վերջոյ յաղթվեցաւ զինուորական և պալատական կուսակցութիւնից: Այժմ Յակովբ փաշան մնում է իբրև պալատի մինիստր: Յակովբ փաշայի հրաժարեցնելը լաւ տպաւորութիւն չէ թողել Պօլսում:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս օրերս Լօնդօնում պէտք է քննվի մի ա ն ս ո վ ո ր գործ, որի գլխաւոր հերոսն է բժիշկ Հեյլիգօնդել: Բժիշկ Հեյլիգօնդել կրծքի հիւանդութիւնների հռչակաւոր մասնագէտ է համարվում: Նրա փառաւոր բնակարանի մէջ ամեն օր հաւաքվում են կրծքի և թոքերի հիւանդութիւնել ունեցողների մի ամբողջ լեգէօն: Ցած շքեղ մուտքի մօտ կանգնած սպասաւորը՝ վերցնում է հարկաւոր վճարը և տոմսակներով ներս է թողնում հիւանդներին: Շքեղ առանձնասենեակի մէջ, մեծ գրասեղանի մօտ նստած է մի փոքրիկ և նիհար մարդ,—այդ բժիշկ Հեյլիգօնդելն է. Նրանից մի փոքր հեռու նստած է նրա քարտուղարը, որը գրում է հանճարեղ բժշկի բոլոր կարգադրութիւնները: Դրան շեմքի մօտ կանգնած է վիթխարի-սպասաւորը թոյլ հիւանդներին ներս բերելու համար: Դիմացի դռնից ներս են գալիս տոմսերով հիւանդները և քննութեան ենթարկվելուց յետոյ՝ դուրս են գնում: Այդ տեսարանը տարիներով շարունակվում էր հռչակաւոր բժշկի բնակարանի մէջ.... Մայիսի 20-ին բժշկի առանձնասենեակը բերեցին մի համարեա մեռած, նիհար մարդ. Նա հազիւ էր կարողանում շնչել: Ցիկ, ցիկ, տուկ,—քննեց բժիշկ, և ցածր ձայնով ասաց,—սատանան տանի, ոչինչ չէ կարելի անել: Ութ օրից յետոյ, աւեց նա բարձր ձայնով, կը ոչնչանայ և ձախ թոքի վերին մի կտորն էլ, որ մնացել է ամբողջ կրծքի մէջ.... Երբ ծառան ուզում էր դուրս տանել հիւանդին, յանկարծ Հեյլիգօնդել դարձաւ դէպի նրան և ասաց.

—Դուք հարուստ էք:

—Ես ունեմ չորս միլիօններ.... ասեց թոյլ ձայնով թոքախտաւոր հիւանդը:

—Եթէ այդպէս է, ասեց բժիշկը, այստեղից ուղղակի գնացէք երկաթուղու կայարանը. շուտ, շուտ, այնտեղից էլ երկաթուղու գնացքով Կալէ, Մարսէլ և ապա Նիցցա, մի ուտէք ոչ միրգ, ոչ հաց, ոչ միս, մի խմէք ոչ ջուր, ոչ գինի, միայն կրէս, կրէս, կրէս (բոյս է) և երկու օրը մի անգամ մի գդալ անձրևի ջուր խոտի հետ միասին, կրէս, կրէս: Թէև ինքս շատ էլ չեմ հաւատում այդ դեղին, բայց ինչ արած, մի և նոյն է, ուրիշ ելք չը կայ, մնաք բարով.... Վերջապէս հիւանդին դուրս տարան.... Անցաւ վեց ամիս. Նոյեմբերի 8-ին, առաւօտեան 9 ժամին, բժիշկ Հեյլիգօնդելի առանձնասենեակը մտաւ մի առողջ, վիթխարի մարդ, առանց թոյլտուութիւն խնդրելու, առանց տոմսակի. Նա յարձակվեցաւ բժշկի վրա, գրկեց նրան, և ձեռքերի վրա բարձրացնելով փոքրիկ բժշկին, սկսեց նրան համբուրել, գգուել, մի և նոյն ժամանակ արտասուքներ թափելով, վերջապէս նստեցնելով նրան բազկաթոռի վրա, քաջառողջ անծանօթը գոչեց ահեղ ձայնով.

—Երկու միլիօն,-երեք, ինչքան էք կամենում. ուզեցէք ինչքան կամենում էք, ես ձեզ եմ պարտական, որ ապրում եմ, որ շնչում եմ, որ կարող եմ ապրել, սիրել....

—Սա ինչ խելագար է, ասաց վերջապէս բըժիշկը ուշքի գալով՝ դուրս տարէք սրան:

—Ոչ, ոչ, միթէ ինձ չէք յիշում. ես այն մահամերձ հիւանդն եմ, կրէս, կրէս, կրէս էիք առաջարկում ինձ, որին Նիցցա ղրկեցիք. միթէ չէք յիշում, դուք, իմ փրկիչ....ես այժմ բոլորովին առողջ եմ, և ասելով նա սկսեց ամուր կերպով խփել իր կրծքին:

—Օ՞հ, դուք այն մահամերձ հիւանդն էք, որին....

—Այո, այո, ես երէկ վերադարձայ, ես արդէն պատրաստել եմ ձեզ համար բրօնզեայ արձան, բայց, ինչ էք կամենում. պէտք է ձեզ երախտապարտ լինեմ, ասեց առողջացած պարոնը և նըստեց դահաւորակի վրա, կրկնելով.

—Որքան գեղեցիկ է ապրելը....

– Բժիշկ Հեյլիգօնդել մի քանի րոպէ մտածելուց յետոյ, մի քանի խօսք ասեց իր քարտուղարին, նա հեռացաւ. բժիշկը էլի մի քանի րոպէ մտածեց, և մօտենալով այցելուին, ասեց.

—Թոյլ տուէք, որ ես քշեմ ձեր երեսից այդ ճանճը, և ասելով այդ խօսքերը, նա մի ակնթարթում հանեց գրպանից ատրճանակը, և երեք անգամ արձակեց նրա վրա, ուղիղ այտոսկրի մէջ տեղը. այցելուն վայր ընկաւ. արիւնը սկսեց հոսել, և մեռաւ.... Մի քանի րոպէի մէջ բժիշկը իր սուր դանակներով բաց արեց այցելուի կուրծքը, հանեց այնտեղից մի զոյգ առողջ թոքեր, և սեղանի վրա դնելով, սկսեց զննել, և աշխատում էր իմանալ, թէ ինչպէս նորից կենդանացան այդ փչացած, կերված, մեռած թոքերը.... Եւ երբ մի քառորդ ժամից յետոյ ոստիկանական պաշտօնեան եկաւ գործը քննելու, գտաւ բժշկին մի զարմանալի դրութեան մէջ: Նա չը գիտէր թէ ինչ է կատարվում իր շուրջը, նա կենտրոնացել էր թոքերի քննութեան գործի մէջ....

—Պարոն ոստիկան, ասեց բժիշկը, վերջացնելով իր գործը, ես հարկաւոր համարեցի սպանել այն մարդուն, որպէս զի իմանամ սրա թոքերի բժշկվելու գաղտնիքը, որով մի նոր գանձ կը դնէի գիտութեան մէջ: Այդ հիման վրա, ես վճռեցի նրան սպանել, հազարաւորների կեանքի փրկութեան համար. ես վճռեցի այդ սպանութիւնը կատարել և զոհեցի իմ խիղճը իմ կամքին....

Եւ այդ անսովոր գործի քննութիւնը շուտով պէտք է տեղի ունենայ, որին Լօնդօնը անհամբերութեամբ սպասում է....

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԿԱԼԿԱԹԱ, 4 մարտի: Ի նկատի ունենալով Աւղանիստանում սպառնացող բարդութիւնները, Հնդկաստանի կառավարութիւնը մտադիր է հսկող զօրք կանգնեցնել Պէշինեան սահմանագլխի վրա: Ռուս կոխել Աւղանական հողերի վրա չէ ենթադրվում: Ենթադրում են, որ սահմանագլխի վրա զօրք կանգնեցնելու նպատակը այն է, որ Էմիրի կողմնակիցներին բարոյական աջակցութիւն ցոյց տրվի:

ԲԵՐԼԻՆ, 6 մարտի: Երէկ կայացաւ ռուսաց ճանապարհորդ Իւնկէրի պատւին մի ճաշկերոյթ: Իւնկէր նշանակված է պատուաւոր անդամ այստեղի աշխարհագրական և անտրօպօլօգիական ընկերութիւնների:

ՍՕՖԻԱ, 6 մարտի: Մեծ պետութիւնների դիպլօմատիական գործակատարների մասնակցութեամբ Թիւրքաց կօմիսարի սկսած քննութիւնը,—վերջին ապստամբութեանը մասնակցող բանտարկվածների հետ դաղանաբար վարվելու առիթով,—ուշացաւ, որովհետև յանձնաժողովում տարաձայնութիւններ եղան: Կօմիսարը դիմեց Բ. Դրանը, խնդրելով նոր հրահանգներ:

ՀՌՕՄ, 6 մարտի: Մասսօվայում իտալական զօրքի հրամանատար Ժէնէի տեղ նշանակված է գեներալ Սալէտտա: Կարդինալ Գանիմբէրտա ուղևորվում է Բերլին պապի կողմից Վիլհէլմ կայսրի ծննդեան 90-ամեակը շնորհաւորելու համար:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Մարտի 5-ին

Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ	21½	պէնս.
— — Համբուրգի վրա —	182½	պֆ.
— — Փարիզի վրա —	227¼	սան.
Ոսկի — արժէ — —	9 ›	22 կ.
Մաքսային կուպօններ — . .	178 ›	25 ›
Արծաթ — — — . . .	1 ›	41 ›
Բօրսային դիսկօնտներ — . .	5 և 6½%	›
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին շրջանի	99 ›	87 ›
— — — — 2-րդ —	99 ›	62 ›
— — — — 3-րդ —	99 ›	25 ›
— — — — 4-րդ —	99 ›	25 ›
— — — — 5-րդ —	99 ›	25 ›
— — — — 6-րդ —	99 ›	37 ›
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին շրջ.	99 ›	75 ›
— — 2-րդ —	99 ›	75 ›
— — 3-րդ —	99 ›	87 ›
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	245 ›	25 ›
— երկրորդ —	231 ›	— ›
5½% ռէնտա	103 ›	25 ›
Ոսկեայ ռէնտա.	191 ›	— ›
Նոր կօնսօլիդած փոխառութիւն. .	163 ›	50 ›
5% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդ. ընկ.	159 ›	25 ›

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԵՐԷԹԻ ՀԱՅՈՑ ՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ԿՈՆՍԻՍՏՈՐԻԱՅԻ ԱՏԵՆԻ մէջ նշանակված է ԱՃՈՒՐԴ 15-ին ապրիլի սոյն ամի, առանց կրկնածութիւն, կապալով տալու ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ ԳԱՒԱՌԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐԸ:

Անդամ կոնսիստորիայի Յարութիւն աւագ քահանայ Սուլթանշահեանց: 1—3

ԱԻԱԳ ԽԱՆԻ ԱՅՐԻ ԲԱՐԲԱՐԷ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ՄԵԼԻՔ-ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ վախճանվեցաւ մարտի 3-ին: Նորա որդիքը՝ Սողոմոն-խան և Մեհրաբ Աւագխանները և հարսները՝ Իզաբելլա Աշամօվնա, Սոֆիա Գեորգեան ՄԵԼԻՔ-ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑՆԵՐԸ և դուստր Եղիսաբէթ Աւագեան ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԸ՝ յայտնելով սրտի խորին ցաւով նրա մահը, խնդրում են ազգականներին և բարեկամներին պատուել հանգուցեալի յիշատակը և չնորհ բերել յուղարկաւորութեանը, որ լինելու է մարտի 7-ին, շաբաթ օր, առաւօտեան ժամի 10-ին, տիկին ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ տանից (Կուկիա) Նլիզաւետինսկի փողոց (№ 46) դէպի ՎԱՆՔԻ մայր-եկեղեցին: Հոգեհանգիստ լինելու է ամէնայն օր երեկոները ժամի 7-ին, տիկին Տէր-Դաւթեանի տանը:

2—2

ՍՏԵՓԱՆ ԱԻԱՆԵԱՆ և ԱԼՄԱՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆՆԵՐ ցաւօք սրտի յայտնելով իրանց որդու ՀԱՅԿԻ մահը, որ ուսուցիչ է եղել, խոնարհաբար խնդրում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին յարգել իրանց ներկայութեամբ յուղարկաւորութեան հանդէսը, որ լինելու է շաբաթ օր ամսիս 7-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին իրանց բնակարանից (իշխան Ցիցիանովի տուն № 46, Երկրորդ Թումանովսկայա փողոց) դէպի Կուկիայի Ս. Աստուածածնի եկեղեցին, կամուրջի մօտ:

„Ա Ղ Բ Ի Ւ Ր"

Լոյս է տեսել № 3 (մարտ) և ուղարկվեց բոլոր բաժանորդներին

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

№ 3

Սև ծովի ափունք, «Աղբիւրի» գրական ալբոմ:

Սէրը փախստական (բանաստեղծութիւն)	Ա. Եզեկեան
Արեգնազան կամ Կախարդական աշխարհ (շարունակութիւն և վերջ)	Գ. Աղայեան
Ամպեր (Լերմոնտովից)	Բ. Թաղէոսեանց
Յովհաննէս Հուս (շարունակութիւն)	Փ. Վարդանեան

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ընտանեկան զրոյցներ, (Գիւտոնդէից)	Ն. Տէր-Ալեքսեան

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ո՞վ կը հաւատար: Ալծեան, կամ գրպանի կարի մեքենայ: Փողոցների մաքրելը ձիւնից: Շոգեկառք Մօսկվայում:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Վիկտորիա Թագուհու յոբելեանը:

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Առաջարկութիւններ: Մանկական խաղ «Ազազամի»: Բերուս: Պատասխան: Նախընթաց №-ի մէջ եղած առաջարկութեան և հանելուկի բացատրութիւնը: Մի խնդիր:

—

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Բ Ա Ժ Ի Ն

Ընդածին հակումների կրթութեան մասին	Ս. Բէկնազարեան
Մի տարի Շվէյցարիայում («Մշակից»)	Գ. Արծրունի

Խառն լուրեր. Մեր ուսուցիչներին: Վարդանանց տօնը: Ազամեանի դատախօսութիւնը: «Աղբիւր» Թղթակցութիւններ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շարունակվում է «Աղբիւրի» 1887 թ. բաժանորդագրութիւնը: Աշակերտները փոխանակ 5 ր. կարող են վճարել 3 ր. և կը ստանան պրէմիաները ու արդէն լոյս տեսած №№-ն էլ:

ԷԼԻԿՍԻՐ ԱՏԱՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ (ELIXIR DENTIFRICE)

ԲԵՆԵԴԻԿՏԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐԻ

ՍՈՒԼԻԱԿԻ ԱԲԲԱՅՈՒԹԻՒՆԻՑ (GIRONDE)

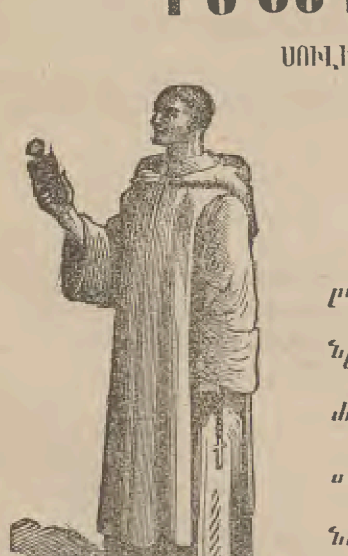

Ատամների համար Բենեդիկտեան հայրերից պատրաստած էլիկսիրի ամէնօրեայ գործածութիւնը, մի քանի կաթիլներ ջրի մի կէս բաժակի մէջ, պահպանում է ատամները փչանալուց, սպիտակ է դարձնում և պնդացնում է ատամնները, մաքրում է և պահպանում է ծնօտը:

ԳԻՆԸ դօրակը 2 և 8 ֆրանկ. փօշին՝ արկղիկը 1 ֆրանկ 25 սանտ. Պաստա՝ արկղիկը 2 ֆրանկ:

Հիմնարկութիւնը դոյութիւն ունի 1804 թւից.

Գլխաւոր ագէնտ SEGUIN, Բորդօ (Ֆրանսիա).

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ծախվում է պ. Բեռլըմօնի մագազինում և պարֆիւմէրների ուրիշ մագազիններում:

2—48 (և. շ.)

ՆՈՐ ԳԻՐՔ. (ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ)

ՀՈՂԱՅԻՆ ԵՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՀԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ Ս. Խահաթբեանի. 1 գրքոյն: Գինը 35 կ: Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում: 10 աւելի առնողներին 20% զեղչում կը լինի կենտրոնական գրավաճառանոցում: 20—30

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՓՈԽԱՏՈՒ ԱՐԿՂԸ

յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ նա իր գործողութիւնները սկսում է ներկայ 1887 թւականի մարտի 3-ից:

1) Փոխատուութիւնը լինում է ամէն մի անգամի համար ոչ պակաս քան երկու րուբլի, և ոչ աւել, քան երկու հարիւր րուբլի:

2) Փոխատուութեան համար արկղը վերցնում է տարեկան 12% և, բացի դրանից առանձին վճար դրաւ դրած իրերի պահպանութեան համար,—1—3 ամսվայ փոխատուութեան համար վերցնվում է $\frac{1}{4}$%, 1—6 ամսվայ համար 1%, 6—9 ամսվայ համար 3%, 9—12 ամսվայ համար 4%:

3) Շահը և պահպանութեան վճարը վերցնվում է՝ դրաւը թափելու, դրաւի ժամանակամիջոցը վերանորոգելու և հրապարակական աճուրդով ծախելու ժամանակ:

4) Գումարը փոխ է տրվում թանգագին մետաղների և քարերի գրաւականով: Գրաւ դրվող իրերը խնամքով պէտք է փաթաթված լինեն տէրերի ձեռքով ամուր շորերի մէջ, կամ պէտք է դրված լինեն արկղիկների մէջ:

Փոխատու արկղը բաց է ամէն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան 9 ժամից մինչև 2 ժամը կէսօրից յետոյ: Գրաւ դրվող իրերի ընդունելութիւնը կատարվում է առաւօտեան 10 ժամից մինչև 1 ժամը կէսօրից յետոյ:

Քաղաքային փոխատու արկղը զետեղված է Երևանեան հրապարակի վրա, քաղաքային տան մէջ: Մուտքը նոյնն է, ինչ որ և քաղաքային վարչութեան մուտքը:

3—3

ԹՈՅԼՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Էլէկսիր-Melange. Մազերի արագ և առատ բուսցնելու համար և նրանց պահպանելու թափվելուց: Գինը 2 ր. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգի հետ միասին, ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուով:

Բալզամ—Eugénie. դափնեա և սպակի փունջի ծաղիկներից, երեսին, չլնքին և ձեռքերին քնքշութիւն և փափկութիւն, նոյնպէս և մարմարեղի սպիտակութիւն տալու համար, չուչանի և վարդի անուշահոտութեամբ, նոյնպէս կաշու անհարթութիւնը և բիծերը ոչնչացնելու: Գինը 1 ր. 75 կ. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգով ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուներով:

Կարմրադեղ—Eugénie. հեղուկ, թուշերին և ականջներին բնական վարդի գոյն տալու, որ չէ փոխվում էլէկտրական լուսաւորութեան ժամանակ և որ չէ սրբվում երեսի քրտինքից: Առաջարկվում է մանաւանդ թատրոնների և պարահանդէսների համար: Գինը 1 ր. 50 կ. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգով ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուով:

Այդ բոլոր երեք կոսմէտիկական արդիւնքները բժշկական վարչութեան վկայութեամբ, չեն պարունակում իրանց մէջ որ և է վնասակար նիւթեր: Բէրթա Րիս.

ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ ՊՈՄԱԴ

Իսկական «Pasta Eugénie», գերազանց միջոց կաշու ամեն տեսակ բծերի, և երեսի վրա պատահող ուրիշ անախորժ երևոյթների դէմ: Տալիս է երեսի գոյնին երիտասարդական թարմութիւն և գեղեցկութիւն: Գինը մի սրուակի համար 1 ր. 60 կ.

Քինին-գլիցերինեան պոմադ պերուական բալզամից, մազերը պնդացնելու, խտացնելու և մեծացնելու համար: Գ. 2 ր. սրուակի համար:

Ձեռքերի պոմադ: Գինը սրուակի համար 1 ր. 30 կ.: Իւրաքանչիւր սրուակի վրա գտնվում է պաշտպանողական դրոշմ, մի «հրեշտակ» և հետևող ստորագրութիւն «Bertha Ries».

Իսկական «Poudre-Eugenie» սպիտակ և վարդագոյն փոշի. Գ. արկղիկի, վրձինով 1 ր. 50 կ. առանց վրձինի 1 ր. 20 կ.

Մազերի ներկը երեք գոյնի. սև, շագանակագոյն և բաց-շէկ. Գ. արկղիկի 3 ր. Ներկը «Րիս Գուտմանի» գործարանի:

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում Վ. Գրիվնակի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լոնդոն» հիւրանոցի տակ, Զուբալովի տանը: 87—100

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ԹՈՅԼՏՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԿՆԴԵՂ

ՄԻՇՈՒՆԱՑ

ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ՄԿՆԵՐԸ կատարելապէս ոչնչացնելու համար: Արկղիկի գինը 1 ր. 50 կ. Արկղիկի ¼ արժէ 60 կ.:

Հեղուկ բաղլինջների դէմ: Սրուակի գինը, վրձինով միասին 1 րուբլի:

Լու, ցեց, բաղոճ ոչնչացնելու փոշի: Դօրակի գինը 1 ր. 20 կ. զուտալէրչի մեքենան առանձին. ½ դօրակ 65 կ.

Ամբակային օծուն, Րիս Գուտմանի, ձիերի սմբակները ամեն օր օծելու համար, պահպանում է սմբակը ճաքելուց և հալելու միջոցին թուլանալուց: Դօրակի գինը 1 րուբլի:

Կուզբի ճարպի օծուն, պահում է խոնաւութեան դէմ և կակուղ դրութեան մէջ՝ կօշիկները, բոտինները, ձիերի սանձերը: Գինը 75 կոպ.

Մազերի ներկ, սև, շագանակագոյն և շէկ: Մի անգամ ներկված մազերը իրանց գոյնը պահում են մինչև վեց շաբաթ: Ներկված մազերը չէ կարելի զանազանել բնական մազերից: Արկղիկը 3 րուբլի.

Րիս. Գուտման

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում է Վ. Գրիվնակի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լոնդոն» հիւրանոցի տակ, Զուբալովի տանը: 41—100

Նոր լոյս տեսան Յ. ՊԱՐՈՆԲԷԿԵԱՆԻ երկու երաժշտական նոր հեղինակութիւններ. վալս „РАЗДУМЬЕ" և պօլկա-մազուրկա „Ручеекъ".

Ծախվում է Թիֆլիսի բոլոր երաժշտական մագազիններում:

2—3

ԵՐԵՒԱՆ քաղաքում ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄ ՏԷՐ-ՄԱՐՈՒԳԵԱՆՑ ընդունում է ձեռագործութեան աշակերտուհիներ: Սովորեցնում է. կար, ձև, ուլունքով գործուածքներ, կանվայի կար, ամէնայն տեսակ ծաղիկներ շինել և այլն:

Ցանկացողները կարող են դիմել օրիորդին:

2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՐԷՅՍ, վերադարձած լինելով ճանապարհորդութիւնից, ընդունում է ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ ամեն առաւօտ իր բնակարանում, Ստարօտարէնալնայա փողոց, տուն № 17.

4—4

Дозволено цензурою, Тифлисъ 6 Марта 1887 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовская ул. д. каз.